

Bíró-Nagy András

AZ EURÓPAI UNIÓ
ÉS A MAGYAR TÁRSADALOM

Már 15 év telt el azóta, hogy az Európai Unió történetének legnagyobb bővítése során Magyarország is uniós tagállammá vált. Az európai integrációhoz való viszonyulás az utóbbi években a belpolitikai viták középpontjába került: míg az ellenzéki pártok pozitív identitáselemként és referenciapontként tekintenek az Európai Unióra, addig a kormányzati kampányok visszatérő eleme lett az uniós intézmények vagy vezető politikusaik kritikája.

A magyar pártok és politikusok értékelése az európai trendekről, valamint Magyarország és az EU viszonyáról ismert, de mi a mérlege 15 év uniós tagságnak a magyar választók szemében? Milyen hatással volt az uniós tagság Magyarországra az állampolgárok szerint, hogyan látják Magyarország és az Európai Unió kapcsolatának aktuális kérdéseit, és milyen Európában szeretnének élni a jövőben? A Policy Solutions – a Friedrich-Ebert-Stiftung támogatásával készült – kutatása ezekre a kérdésekre kívánt választ adni. Magyarország uniós tagságának stabilan magas támogatottsága közismert, de a célunk az volt, hogy a korábbi hazai kutatásokhoz képest mélyebben és több szempont beemelésével tárjuk fel a hazai uniós attitűdöket. Az elemzés megalapozásához 2019. március 8–19. között közvélemény-kutatást végeztünk, amelyben a Závecz Research volt a partnerünk. A személyes megkérdezéssel készült felmérés során elért 1000 fő életkor, nem, iskolai végzettség és településtípus szerint az ország felnőtt népességét reprezentálta.

Az Európai Unió jelentése Magyarországon: uniós pénzek, migráció, szabad mozgás

A magyaroknak elsősorban az uniós pénzekből megvalósult fejlesztések jutnak eszükbe az Európai Unióról. A legtöbbször (16%) a Magyarország gazdaságára gyakorolt pozitív hatásokat említették a válaszadók:

eszerint a különböző pályázati lehetőségekre és pénzügyi támogatásokra asszociálnak a leggyakrabban, amikor az Európai Unióra gondolnak. A második leggyakoribb válaszcsoporthoz a migrációhoz (12%) köthető – az utóbbi évek kampányai fényében nem meglepő módon –, soha nem pozitív kontextusban. Szintén erősen jelen vannak az „EU mint közösség” és a „határok nélküli Európa” gondolatai is. A harmadik leggyakoribb válaszként egyfajta közösséget vagy szövetséget jelenít meg a magyarok számára az Európai Unió: az európai egység gondolatát, a kölcsönös segítségnyújtást, az együttműködést és a valahova tartozás élményét emelték ki az EU-val kapcsolatban. 10 százalékos körüli említést kapott továbbá a „határok nélküli Európa”: ezek a válaszok elsősorban a schengeni határokat, vagyis az útlevél nélküli szabad utazás lehetőségét kötik az Európai Unióhoz. A nyitott határokkal szorosan összefügg az ötödik leggyakoribb említés, a külföldi munkavállalás és tanulás megkönnyített lehetősége.

A magyarok tehát főként a tagságunkból fakadó előnyökkel azonosítják az európai integrációt, de a negatív kommentek szóhasználatát és érvelését figyelve egyértelműen kimutatható a kormányzati retorika hatása is.

Az EU általános megítélése: mérsékelt pozitív attitűd

15 évvel a csatlakozás után az Európai Unió megítélése a magyar társadalom körében továbbra is egyértelműen pozitív. A magyarok csaknem kétharmada (65%) pozitív véleménnyel van a közösségről, és mindössze minden negyedik megkérdezett (25%) értékeli csak negatívan az Európai Uniót. Ez az eredmény egyben jelzi azt is, hogy a 2010 óta tartó euroszeptikus kormányzati kommunikáció sem tudta megfordítani az EU túlnyomóan kedvező hazai megítélését.

A messze leggyakoribb válasz (51%) az „inkább pozitív” volt, jelezve, hogy az európai integráció hazai támogatói között is csak kisebbség az EU rajongók táborába – a mérsékelt pozitív attitűd az uralkodó. A különböző pártok szavazóinak a véleményében ugyan jelentős különbségeket látunk, de mindegyik párt támogatói között többségben vannak a pozitív vélemények. A kormánypárti szavazók körében a relatíve legrosszabb az EU megítélése, de még a fideszesek fele (52%) is jó véleménnyel az európai integrációról, míg 39 százalékosan negatívan

gondolkodnak az EU-ról. Az ellenzékot tekintve mindegyik párt szavazói körében döntő többségben vannak a pozitív vélemények: a Jobbik szavazóinak háromnegyede is így vélekedik, ami majdnem 10 százalékponttal nagyobb arány a teljes társadalomhoz képest. A baloldali és liberális pártok mindegyikénél elsöprő a kedvező vélemények aránya.

Pártokon és társadalmi csoportokon átívelő konszenzus: az EU-tagság előnyös Magyarországnak

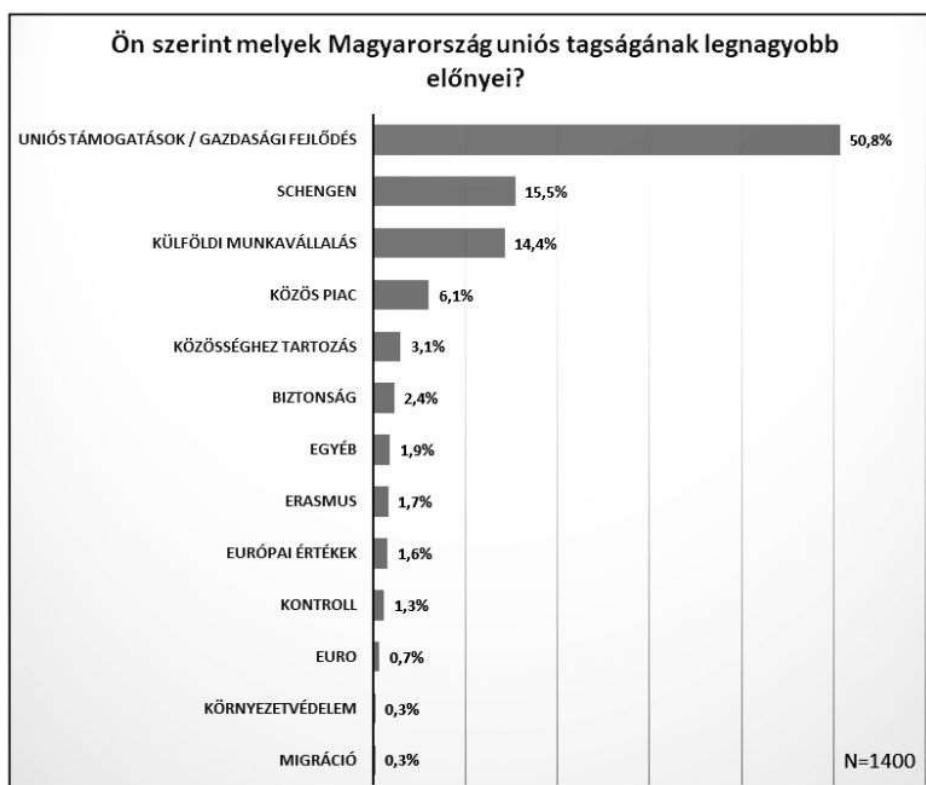
Az Európai Unióról többségben lévő pozitív vélemények mellett az is egyértelmű, hogy előnyösnek ítéli meg a magyar társadalom hazánk első 15 évét az Európai Unió tagjaként. A megkérdezettek háromnegyede (75%) látta az ország szempontjából pozitívnak a csatlakozás óta eltelt időszakot, míg mindössze 17 százaléknyan vélekedtek úgy, hogy a 2004 óta tartó időszak előnytelen volt az országnak.

Pártokon és társadalmi csoportokon átívelő konszenzus van arról, hogy Magyarország EU-ban eltöltött első 15 éve előnyös volt az ország számára. Még a kormánypárti szavazók nagy többsége (71%), a bizonytalanok (72%) és a jobbikosok (76%) is így vélekednek.

Az uniós tagságot a magyarok nagy többsége materiális okok miatt tartja előnyösnek

Szinte teljes egyetértés van a magyar társadalomban abban, hogy uniós tagságunk legnagyobb előnye az Európai Unió által biztosított gazdasági fejlődés. Amikor arra kértük a válaszadókat, hogy nevezzék meg szabadon a három legnagyobb előnyét annak, hogy Magyarország az Európai Unió tagállama, a válaszok 51 százalékában a Magyarországra érkező uniós támogatásokat vagy általában a közösségnek a magyar gazdaságra kifejtett pozitív hatását említették.

Forrás: BÍRÓ-NAGY András – LAKI Gergely (2019),
15 év után: az Európai Unió és a magyar társadalom

Ettől jócskán lemaradva, de hangsúlyos helyen találjuk a személyek szabad mozgásához köthető előnyöket (szabad mozgás az EU-n belül, külföldi munkavállalás és tanulás lehetősége) is. Nem jelent meg viszont kiemelt helyen az európai értékek védelme, így kijelenthető, hogy az uniós tagságot a magyar társadalom elsősorban a materiális szempontok miatt tartja előnyösnek. A vizsgált szempontok közül a legnagyobb mértékben a nyugati termékekhez és szolgáltatásokhoz való hozzáférés tekintetében lát javulást a magyar társadalom az Európai Uniónak köszönhetően a csatlakozás óta eltelt időszakban. A legkevesebben ugyanakkor a mezőgazdaság, a kisvállalkozások és a természeti környezet helyzetében bekövetkezett változásokkal elégedettek. E három területen a magyarok 60–65 százaléka úgy véli, hogy nem változott vagy romlott a helyzet az utóbbi 15 évben.

Az uniós tagság legfőbb hátrányai: migráció, szuverenitás feladása, másodrangú gazdasági pozíció

Az uniós tagsághoz köthető legnagyobb hátrányok között a leggyakrabban, a válaszok közel harmadában (32%) a migráció kérdését emelték ki. A témában érkezett megszólalások rendre a kormánykommunikáció üzeneteit tükrözték vissza, miszerint az Európai Unió „Magyarországra kényszeríti a migránsokat”, és Magyarországból „bevándorlóországot” akar csinálni. Ezzel összefügg, hogy a második leggyakoribb hátrányként pedig a szuverenitás kérdését emelték ki a válaszadók (26%): szerintük az Európai Unió túl sok dologba akar beleszólni, ami sérti hazánk függetlenségét.

Forrás: BÍRÓ-NAGY András – LAKI Gergely (2019),
15 év után: az Európai Unió és a magyar társadalom

Összességében két nagy csoportra bonthatjuk az ellenérveket, amelyek közül a bevándorlással és a szuverenitással kapcsolatos állítások csak az egyik irányt fémjelzik. A másik nagyobb csoportja a kritikáknak gazdasági jellegű; eszerint egyfelől a csatlakozás számos hátránnyal járt a magyar gazdaság számára, másrészt az Európai Unión belül betöltött pozíciónk miatt nem is tud az ország kitörni hátrányos helyzetéből (15%). Ezek a megszólalások elsősorban azt a percepciót emelték ki, amely szerint a csatlakozás óta csökkent volna az életszínvonal Magyarországon, leépült a gazdaság és az ipar, valamint az európai piacra való belépésünk hátrányosan érintette a magyar mezőgazdaságot. Fontos ugyanakkor hozzátenni, hogy a hátrányok számbavétele során jóval kevesebb válasz érkezett (881), mint amikor az előnyök felsorolására kértük a megkérdezetteket (1400).

Széles körű egyetértés: az EU túl bürokratikus, és nem veszi eléggé figyelembe a választói akaratot

Az általános pozitív uniós attitűdök mellett érdemes rámutatni arra is, hogy a magyarok szűk többsége egy néptől eltávolodott, személytelen gépezetnek látja az Európai Uniót. A megkérdezettek több mint fele egyetértett azzal az állítással, hogy az EU önjáró bürokratikus szervezet, amely nem veszi figyelembe az állampolgárai akaratát. Ezzel az állítással a társadalom 37 százaléka nem ért egyet. A 2010 óta tartó populista retorika következtében nem meglepő módon a Fidesz szimpatizánsai vannak a leginkább lesújtó véleménnyel az EU bürokratikuságáról: több mint kétharmaduk tartja az EU-t egy lassan mozduló, személytelen intézménynek. Még a kifejezetten Európa-párti ellenzéki pártok szavazóinak jelentős része is hajlamos egyetérteni a bürokratikus működésre és az állampolgárok akaratának figyelembevételére vonatkozó kritikákkal.

Az ellenzéki szavazók többsége is a kormány narratíváját fogadja el az EU migrációs politikájáról

Különböző felmérésekből évek óta tudható, hogy a magyar társadalom többsége elfogadja az Orbán-kormány álláspontját az EU migrációs politikájáról. Az orbáni narratíva hazai népszerűségét támasztja alá kutatásunk is: a megkérdezettek kétharmada értett egyet azzal az állítással, hogy az Európai Unió rá akarja kényszeríteni Magyarországot, hogy bevándorlókat fogadjon be, és mindössze a válaszadók negyede támaszt kételyt a kormánypárt narratívájával szemben. A kormányzati kommunikáció hatékonyságát támasztja alá az is, hogy a Fidesz-szavazók elsőprő többsége (84%) egyetért az állítással, ráadásul több mint a felének (54%) semmilyen kételye sincs az állítással kapcsolatban. De ami még fontosabb, hogy egyetlen ellenzéki szavazói csoportot sem találunk, ahol többségben lenne a kormányéval ellentétes álláspont. Ez azt jelenti, hogy még az ellenzéki szavazók többsége is a kormány narratíváját fogadja el a migráció – és az EU szerepének – kérdésében. Szembetűnő továbbá, hogy a legidősebb és a legkevésbé képzett rétegek körében jelentősen magasabb az egyetértési arány, tehát ezek azok a társadalmi csoportok, amelyeknél a leghatékonyabbnak tűnnek a kormány politikai üzenetei.

Egyöntetű támogatás az európai minimálbér mögött

A magyar társadalom döntő többsége pozitívan fogadná az egységes szabályok alapján meghatározott európai minimálbér bevezetését. A megkérdezettek 77 százaléka támogatná a javaslatot, míg mindössze 16 százalék hagyná meg nemzeti hatáskörben a minimálbér szabályozását. A legalacsonyabb foglalkoztatási aránnyal rendelkező harmincon aluli és 60 éven felüli korosztályokban is az átlagnál népszerűbb a javaslat, szemben a 30 és 50 év közöttiekkel. Megjelenik a város–vidék törésvonal az egységes minimálberről való gondolkodásban, a megyeszékhelyeken vagy a fővárosban élők magasabb arányban támogatják a javaslatot, mint a kisvárosokban vagy falvakban élők.

Megosztott ország: jó vagy rossz irányba megy az Európai Unió?

Erősen megosztott a magyar társadalom az Európai Unióban zajló folyamatok jelenlegi irányával kapcsolatban, de relatív többségben vannak azok, akik szerint az EU összességében jó úton jár. A megkérdezettek 46 százaléka vélekedett úgy, hogy jó irányba mennek a dolgok az Európai Unióban, és 38 százalék gondolta azt, hogy nem jó úton halad a közösség. Nem meglepő módon a kormánypárti szavazók elégedetlenek leginkább az Európai Unióban jelenleg zajló folyamatokkal. Ugyanakkor az ellenzéki pártok szavazói sem látják teljesen rózsásnak a helyzetet, habár körükben átlagon felüli többségben vannak a pozitív vélemények. Érdeemes megjegyezni, hogy a kormánypárti szavazók harmada nem osztja a Fidesz álláspontját, hogy az EU túl liberális politikája miatt a veszébe rohan a kontinens, ám ezzel párhuzamosan az ellenzéki szavazók körében is létezik egy számottevő kisebbség, amely szerint rossz irányba mennek a dolgok Európában.

Ezt képviseli ma az EU: gazdasági fejlődés, szabad mozgás és az emberi jogok biztosítása

A magyar választók szerint a gazdasági fejlődés értékét (42%) képviseli jelenleg a leginkább az Európai Unió. Ezt választották a leggyakrabban a válaszadók, amikor arra kértük őket, hogy az előre megadott lehetőségek közül válasszák ki azt a hármat, amelyet szerintük jelenleg a leginkább megtestesít az EU. A gazdasági prosperitás mellett a dobogóra

az EU-n belüli szabad mozgás és az emberi jogok védelme fért fel. Minden harmadik válaszadó megemlítette a külföldi munkavállalást és tanulást (32%), valamint az emberi jogok kérdését (31%), minden negyedik megkérdezett pedig a béke zálogaként, illetve a demokrácia és jogállam védelmezőjeként tekint az Európai Unióra (27-27%).

Minden ötödik megkérdezettnek az uniós állampolgárok emelkedő életszínvonalát, illetve a kulturális sokszínűséget jeleníti meg az EU, 19 százaléki megkérdezett szerint pedig az EU elkötelezett a tagállamok közötti fejlettségi különbségek leküzdésért. A klímaváltozás elleni harcban, valamint a hagyományos családi értékek védelmében a megkérdezettek 16 százaléka tartja kifejezetten hitelesnek az EU-t. Tizenegy százalék szerint Európa külső határainak védelmét képviseli a leginkább a közösség – ezzel a megadott válaszlehetőségek közül ez végzett az utolsó helyen.

Mit képviseljen az EU a jövőben? Jólét, az életszínvonal emelése, a demokrácia védelme

Amikor az a kérdés merült fel, hogy mely értékeket kellene az EU-nak a jövőben a leginkább képviselnie, a legtöbben első helyen a demokrácia védelmét választották (19%).

Ugyanakkor ha azt nézzük, hogy összességében melyik téma került a leggyakrabban az első három közé, akkor egyértelműen leginkább a jólét és az életszínvonal-javítás hangsúlyosabb képviselést várja a magyar társadalom a jövőben az Európai Uniótól.

Forrás: BÍRÓ-NAGY András – LAKI Gergely (2019),
 15 év után: az Európai Unió és a magyar társadalom

A válaszadók 43 százaléka említette a gazdasági fejlődés célkitűzését, 35 százalék pedig az életszínvonal javításának erőteljesebb uniós törekvését látná szívesen a jövőben. A materiális javak iránti igény után a demokrácia és jogállam védelmét (34%), az emberi jogokat (32%), valamint a békét (30%) állítanák az EU működésének középpontjába a magyarok. Ezeket a témákat a hatodik helyen követi a tagállamok közötti egyenlőtlenségek csökkentése (29%). A kormány álláspontjával összhangban minden ötödik magyar szerint a hagyományos családi értékeket, valamint Európa külső határait jobban kellene védeni, és uniós prioritásként kezelni. Majdnem ugyanennyien gondolják azt, hogy a jövőben sem szabad veszélyeztetni az EU-n belüli szabad mozgást. A klímaváltozás elleni harc a válaszadók mindössze 15 százalékának uniós prioritás, és ezzel utolsó előtti helyre került a vizsgált 11 kérdés közül. A kulturális sokszínűség promotálására még ennyi igény sincs: mindössze

a magyarok 5 százalékának fontos, hogy a jövőben sokkal hangsúlyosabb értéként megjelenjen az Európai Unió politikai agendáján.

Az európai integráció mélyítésének korlátai: erős bázisa van a nemzeti szuverenitás védelmének

Az egyes szakpolitikai területeken a döntéshozatal szintjét tekintve erős bázisa van a nemzeti szuverenitás politikájának. A 13 vizsgált szakpolitikai terület többségében inkább csak nemzeti hatáskörben hoznának döntéseket a magyarok. A legnagyobb arányban a megkérdezettek az adózás kérdésében ragaszkodnak a nemzeti hatáskörhöz, amelyet a kulturális politika és az oktatáspolitikát követ. Mindössze négy közpolitikai témában (energiapolitika, kül- és biztonságpolitika, környezetvédelem és klímapolitika, bűnüldözés és terrorizmus elleni harc) voltak többségben azok, akik inkább az Európai Unióval közösen szabályozott és összehangolt döntéshozatal pártján állnak. A kormánypárti szavazók jellemzően a nemzeti hatáskörben kialakított szabályozások mellett teszik le a voksukat, míg az ellenzékiek sokkal inkább nyitottabbak az összehangolt döntéshozatalra. Utóbbi álláspont támogatottsága a DK-sok körében a legmagasabb. Emellett kiemelendő, hogy az Európai Unió kizárólagos hatáskörébe csak a társadalom igen kis része utalna döntéseket: a szakpolitikai területtől függően az Európai Egyesült Államok támogatói 5–12% között vannak.

Következtetések

Összességében a 2004–2019 közötti időszakot, az uniós tagság első 15 évét a magyar társadalom kedvezően ítéli meg az ország szempontjából, és az EU-hoz továbbra is többnyire pozitív asszociációkat kötnek a választók. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az Európai Unió kedvező hazai megítélése elsősorban gazdasági érveken és szempontokon nyugszik. Az elmúlt 15 évben ez a gazdasági mérleg túlnyomórészt pozitív a magyarok szemében, de a jövőre vonatkozó, elsősorban a jólét és az általános életszínvonal emelkedéséhez kapcsolódó elvárások (amelyek a magyar társadalom prioritáslistáján az élen állnak) jelzik, hogy a következő években is a materiális dimenzióban érzékelt

tapasztalatoktól függhet, hogy mennyire tartható fent a csatlakozás óta stabilan pozitív hozzáállás az európai integrációhoz.

A Fidesz 2010 óta tartó euroszkeptikus kampánya ugyan nem tudta megfordítani az EU pozitív hazai megítélését, de kétségkívül erőteljes a hatása. Ma már a fideszesek között van kiugró mértékben a legtöbb EU-kritikus szavazó, közel ugyanannyian gondolják azt, hogy az EU-ban rossz irányba mennek a dolgok, mint akik szerint jól alakulnak a trendek, és a migráció 3-4 év alatt az uniós tagság legfontosabb hátrányává vált a választók szemében. A kormány szuverenitásféltő retorikájának is széles közönsége van: a nemzeti szuverenitás korlátozása sok választó szemében komoly hátránya az uniós tagságnak, és a legtöbb szakpolitikai kérdésben azok vannak többségben, akik nemzeti szinten hoznák meg a döntéseket. A hatásköri kérdésekben a kormánypárti és az ellenzéki szavazók között tapasztalható megosztottság azt jelzi előre, hogy az EU jövőjével kapcsolatos viták – amelyek erősödése várható a következő években – is polarizálhatják majd a jövőben a magyar közvéleményt.

Az ellenzéki pártok közönsége tud azonosulni azzal, hogy a legtöbb kérdésben Brüsszellel összehangolva szülessenek meg a döntések (az Európai Egyesült Államok célkitűzése ugyanakkor rétegtéma), míg a kormánypárti szavazók körében komoly ellenállás építhető a szuverenitást féltő politikára.

Az ellenzéki szavazók kifejezetten bíznak abban, hogy az európai integráció segíteni tud az országon, és nemcsak gazdasági értelemben. Valamennyi ellenzéki szavazótábor kifejezetten elvárja, hogy a demokrácia és a jogállam védelme legyen hangsúlyosabb prioritás az uniós politikában, és számít az európai közösségre az uniós pénzeket érintő korrupció megfékezésében is. Az ezeken a területeken mutatott teljesítményen is múlik majd, hogy az Európai Unió a következő években is olyan pozitív referenciapont marad-e a magyar választók nagy része számára, mint az elmúlt bő 15 évben.